

5 Fracàs escolar a l'escolarització obligatòria

L'equitat “a la baixa” que mostra el sistema educatiu català en les proves PISA o les insuficiències visibles en les baixes taxes de graduació en ensenyament obligatori i postobligatori són indicis de la importància del fracàs escolar a Catalunya. La magnitud de les xifres de no graduació sorprèn si tenim en compte que les xifres de repetidors són menors a Catalunya que a la resta de l'Estat i que també és superior la idoneïtat edat-estudis a Catalunya que a Espanya. Catalunya perd aproximadament un 30% dels joves del sistema educatiu reglat en acabar l'etapa d'escolarització obligatòria i un altre 30% en acabar el batxillerat, unes xifres prou alarmants si es comparen amb les comunitats autònomes espanyoles més desenvolupades o amb països europeus amb nivells de riquesa semblants als de Catalunya. En aquest context, sembla obligat preguntar-se sobre algunes característiques del fracàs escolar.

La taula 1 recull informació exhaustiva sobre la població de 16 i 17 anys que no estudia. Els indicadors inclosos a la taula permeten realitzar diverses mirades sobre tres variables indicatives de l'origen social de l'alumnat, per observar el perfil socioeconòmic de l'alumnat que desapareix prematurament del sistema educatiu: la condició socioeconòmica de la persona de referència de la llar, el nivell d'estudis d'aquesta o la nacionalitat d'origen.

Qualsevol de les tres variables és contundent pel que fa a la distribució interna. Així, pot constatar-se que el percentatge de nois i noies fills de classes treballadores que no

estudien als 16 anys supera la mitjana en 5 punts, mentre que als 17 anys la diferència augmenta fins a gairebé 8 punts. La distància és àmplia respecte als altres grups socials, especialment respecte als fills i filles de directius i tècnics qualificats (categoritzats com a classes mitjanes professionals superiors). La variable “nivell d'estudis de la persona de referència” encara presenta més diferències entre els alumnes procedents de llars en les quals la persona de referència té un nivell d'estudis màxim d'ensenyament primari o inferior i els que són fills de pares o mares amb estudis superiors. Als 17 anys la diferència entre aquests dos grups supera els 30 punts, una distància més elevada en el cas dels nois que en el de les noies, com a conseqüència del pitjor rendiment acadèmic masculí. Els condicionants econòmics, el rendiment escolar i la valoració que la família fa de l'escolarització (en funció de la seva proximitat amb la cultura escolar, la importància de la instrucció en la transmissió de la posició social de progenitors a fills i filles, etc.), entre altres, expliquen les diferències quant a la continuïtat dels estudis en l'educació postobligatòria. Finalment, la nacionalitat de l'alumne és també una variable decisiva a l'hora de mesurar la probabilitat de romandre dins del sistema educatiu a partir dels 16 o 17 anys. Crida especialment l'atenció la proporció de joves de nacionalitat estrangera que no estudien ni treballen als 16 anys (21,7%) i als 17 anys (31%), percentatges que són lleugerament superiors en el cas de les noies. Per comprendre aquests resultats, a més dels condicionants socioeconòmics i culturals comentats per a les altres dues variables, cal afegir-hi les més grans dificultats d'aquest alumnat d'adaptar-se, des del punt de vista lingüístic, cultural o relacional als requisits institucionals del sistema educatiu. El fet que l'abandonament femení sigui més elevat que el masculí (a l'inrevés que en el cas del conjunt de la població) ens indica la preferència que determinades cultures nouvingudes atorguen a la inversió educativa dels nois per davant de la de les noies. El fet que aquestes diferències entre gèneres no puguin atribuir-se a raons de rendiment acadèmic previ (a l'ESO) trasllada al terreny de les raons culturals o econòmiques l'explicació de la menor continuïtat femenina en els estudis postobligatoris entre la població estrangera.

Així doncs, la taula 1 no només és indicativa del volum de fracàs escolar a Catalunya, sinó de la seva desigual distribució social extrema. Les xifres són tan contundents que no deixen espai de dubte sobre la correspondència entre el fracàs escolar i la reproducció de les desigualtats econòmiques i culturals. Una constatació que invita a

Taula 1.

Població de 16 i 17 anys que no estudia per perfil socioeconòmic (2001)

Perfil socioeconòmic	No estudia (16 anys)		No estudia, però treballa (16 anys)		Ni estudia ni treballa (16 anys)		No estudia (17 anys)		No estudia, però treballa (17 anys)		Ni estudia ni treballa (17 anys)	
	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona
Total	18,8	15,1	9,9	6,6	8,9	8,5	27,0	21,8	15,8	10,7	11,2	11,1
Condicció socioeconòmica de la persona de referència de la llar	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona
Classe empresarial	13,7	8,7	8,2	4,9	5,5	3,9	20,2	13,4	13,2	7,2	7,0	6,2
Classes mitjanes patrimonials (petits empresaris i comerciants)	17,5	13,5	9,6	6,0	7,9	7,4	25,2	18,8	15,2	10,4	10,0	8,4
Classes mitjanes professionals superiors (directius i tècnics qualificats)	6,4	5,2	3,7	2,8	2,7	2,4	9,5	7,7	5,5	3,7	4,0	4,0
Classes mitjanes subordinades (personal de suport)	13,6	10,7	8,0	6,0	5,6	4,8	19,7	15,7	12,4	8,6	7,3	7,1
Classes treballadores	23,5	18,6	13,7	8,8	9,8	9,8	34,7	28,1	22,2	15,1	12,6	13,0
Nacionalitat	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona
Estrangera	36,4	36,8	14,7	12,2	21,7	24,6	50,3	49,6	26,2	16,8	31,0	32,7
Espanyola	18,0	14,1	9,6	6,4	8,3	7,7	25,9	20,4	15,5	10,4	10,4	10,0
Nivell educatiu de la persona de referència de la llar	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona
Educació primària o inferior	30,4	25,4	15,1	10,2	15,3	15,2	41,8	34,9	23,6	16,3	18,2	18,5
Educació secundària obligatòria	20,2	15,3	11,4	7,3	8,9	7,9	28,8	22,6	17,8	11,9	11,0	10,7
Educació secundària postobligatòria	11,9	9,7	6,2	4,2	5,6	5,4	17,8	14,0	10,4	6,8	7,4	7,2
Educació terciària	6,4	5,4	3,3	2,6	3,0	2,8	9,0	7,7	4,9	3,7	4,1	4,0
Nivell educatiu	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona
Educació primària o inferior	81,7	78,1	38,8	27,9	42,9	50,2	55,7	49,3	29,7	19,5	26,0	29,8
Educació secundària obligatòria	14,5	11,7	8,2	5,7	6,3	5,9	23,3	18,9	14,3	10,1	9,0	8,9
Educació secundària postobligatòria	-	-	-	-	-	-	13,9	12,6	8,6	7,1	5,3	5,5

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del cens de població 2001.

Taula 2.

Població de 16 i 17 anys que no estudia, per comunitats autònomes (2001)

Comunitat autònoma	No estudia (16 anys)		No estudia, però treballa (16 anys)		Ni estudia ni treballa (16 anys)		No estudia (17 anys)		No estudia, però treballa (17 anys)		Ni estudia ni treballa (17 anys)	
	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona	Total	Dona
Catalunya	18,8	15,1	9,9	6,6	8,9	8,5	27,0	21,8	15,8	10,7	11,2	11,1
Espanya	15,6	12,3	7,8	5,0	7,8	7,3	23,5	18,3	12,9	8,1	10,6	10,2
Andalusia	19,0	15,5	7,6	4,9	11,4	10,6	29,3	23,7	13,3	8,1	16,1	15,6
Aragó	10,5	7,4	5,6	3,2	4,8	4,3	17,2	11,9	10,5	5,6	6,8	6,3
Astúries	7,7	6,0	3,2	2,0	4,5	4,0	12,4	8,9	6,0	3,3	6,5	5,7
Balears	23,8	19,5	13,8	9,3	10,0	10,2	33,0	27,4	20,0	14,1	12,9	13,3
Canàries	19,6	16,2	10,4	7,6	9,2	8,6	27,0	21,8	14,6	10,4	12,4	11,4
Cantàbria	9,4	6,5	4,6	2,4	4,8	4,1	15,0	10,8	7,6	3,9	7,4	6,9
Castella i Lleó	8,2	6,1	4,1	2,3	4,1	3,8	13,2	8,6	7,4	3,4	5,8	5,2
Castella - La Manxa	17,3	12,6	10,0	5,4	7,4	7,2	26,2	18,9	17,7	10,1	8,5	8,8
Comunitat Valenciana	21,1	15,8	12,1	7,4	9,0	8,3	29,7	23,0	18,5	12,0	11,2	11,0
Extremadura	15,1	10,9	5,5	2,7	9,7	8,1	25,4	18,3	11,6	5,8	13,8	12,6
Galícia	9,2	6,8	4,8	2,9	4,4	3,8	16,4	10,9	9,4	4,8	7,0	6,2
Madrid	11,4	9,1	6,2	4,4	5,2	4,7	17,2	13,8	10,1	7,0	7,1	6,8
Múrcia	18,0	13,9	10,5	6,4	7,5	7,5	28,5	21,9	18,7	11,5	9,8	10,4
Navarra	9,0	7,1	4,5	3,2	4,6	3,9	14,6	11,2	8,7	5,7	5,8	5,5
País Basc	5,9	4,8	2,5	1,8	3,4	3,0	9,3	7,0	4,3	2,5	5,0	4,5
La Rioja	13,7	9,8	7,1	4,0	6,6	5,8	21,7	14,6	13,8	7,4	7,9	7,2
Ceuta	17,4	18,1	4,0	3,2	13,4	14,9	28,0	27,7	5,9	4,1	22,0	23,6
Melilla	16,4	14,9	3,8	1,9	12,6	13,0	24,6	23,8	6,3	3,6	18,3	20,2

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del cens de població 2001.

considerar que la política per reduir el fracàs escolar a Catalunya ha de ser una política encaminada a afavorir l'equitat educativa. En el darrer bloc d'aquest informe ens ocuparem d'aquesta qüestió.

La comparació entre comunitats autònomes, exposada en la taula 2, posa de relleu la semblança de la situació de Catalunya amb la de Balears o la Comunitat Valenciana. Les oportunitats del mercat de treball juvenil —potenciades en bona mesura pel sector turístic— “expulsen” un volum notable de joves del sistema. Tant als 16 com als 17 anys, el percentatge de joves catalans que no estudia és superior a la mitjana estatal. També són més que a la resta de l'Estat els joves catalans que treballen però no estudien o els que ni estudien ni treballen. Són xifres que contrasten àmpliament amb la Comunitat de Madrid i sobretot, amb les del País Basc.

La taula 3 constata la magnitud de l'abandonament educatiu prematur a Espanya i, especialment, a Catalunya. L'indicador correspon a un dels *benchmarks* establerts per la Comissió Europea a través del seu Mètode Obert de Coordinació entre els estats. Espanya és dels països més mal posicionats pel que fa a aquest indicador, corresponent a les persones de 18 a 24 que no han completat l'educació secundària superior i que no segueixen cap tipus de formació. L'estancament des de l'any 1998 és evident, tal i com reflecteix la taula. Catalunya se situa en aquest indicador aproximadament en la mitjana espanyola, en un context de diferències molt pronunciades entre els territoris. En qualsevol cas, és una situació molt llunyana a la de comunitats autònomes amb un nivell de renda semblant al de Catalunya.

D'altra banda, són també remarcables les diferències de gènere que poden observar-se a la taula. En tots els casos l'abandonament masculí és notablement més alt que el femení, una diferència que a Catalunya és especialment accentuada. El millor rendiment escolar de les noies i les desigualtats de gènere en el mercat de treball, que obliguen les dones a invertir més en educació que els homes per optar a la mateixa posició laboral, expliquen sens dubte el fet que els homes abandonin abans qualsevol mena d'itinerari formatiu.

El gràfic 1 permet situar Catalunya en el context europeu. S'hi observa que Catalunya se situa a la cua dels països europeus quant als nivells d'abandonament educatiu prematur, només per sobre de Portugal i Malta. Al mateix temps, les xifres constaten el camí per recórrer, ja que estem molt lluny encara de reduir aquest indicador per sota del 10% previst per a l'any 2010, segons l'estratègia definida per la Comissió Europea en la cimera de Lisboa de l'any 2000.

Taula 3.**Abandonament educatiu prematur per comunitats autònomes (2003)**

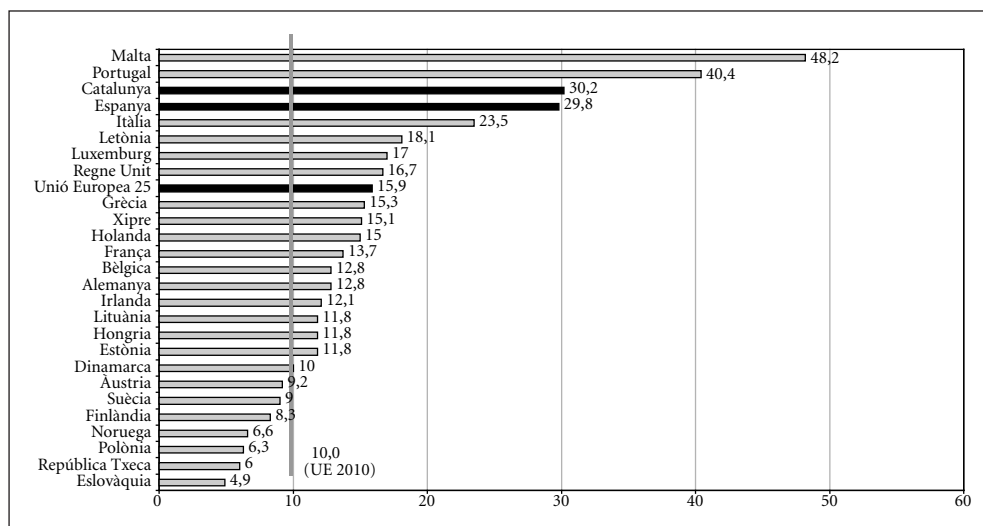
Comunitat autònoma	Total	Homes	Dones	1998	1993
Catalunya	30,2	37,5	22,8	29,2	33,2
Espanya	29,8	36,1	23,4	29,8	38,3
Andalusia	37,0	42,7	31,1	37,4	48,5
Aragó	22,9	31,5	13,9	22,1	31,2
Astúries	27,6	30,8	24,4	24,2	32,5
Balears	38,1	49,2	26,8	36,8	42,2
Canàries	32,5	42,3	22,7	35,3	42
Cantàbria	30,0	37,9	21,7	20,9	34
Castella i Lleó	22,3	30,2	14,2	22,5	31,2
Castella - La Manxa	34,7	44,6	24,4	39,5	48,3
Comunitat Valenciana	34,3	39,1	29,2	33,1	44
Extremadura	35,4	44,7	25,8	39,4	51,9
Galícia	23,5	29,4	17,6	28,7	37,6
Madrid	21,2	25,6	16,8	22,2	29,2
Múrcia	37,7	42,6	32,6	34,5	45,4
Navarra	19,4	24,1	14,4	16,8	31
País Basc	14,5	17,6	11,3	15,6	24,1
La Rioja	34,3	39,7	28,5	25,8	36,7
Ceuta (1)	44,7	45,4	43,8	29,6	36,9
Melilla	52,2	55,6	47,1	-	-

Nota: L'abandonament educatiu prematur correspon a la població de 18 a 24 anys que no ha completat l'educació secundària de segona etapa i no segueix cap tipus de formació (en les darreres 4 setmanes)

(1) Les dades per als anys 1993 i 1998 corresponen a Ceuta i Melilla.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació (2003).

Gràfic 1.**Abandonament educatiu prematur per àmbit territorial (2003)**

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'EUROSTAT.

La taula 4 ens ofereix una informació complementària prou rellevant. D'una banda, es confirma que la taxa de no graduació en ensenyament obligatori és molt elevada a Catalunya. Concretament, el curs 2003-2004 la taxa va ser d'un 27,4%. I de l'altra, s'observa com la probabilitat de no graduar-se en ESO és més alta en el sector públic que en el privat. El percentatge d'alumnat no graduat en el sector públic supera el 35%, mentre que la xifra al sector privat és exactament la meitat (17,3%).

Altrament, la taxa de fracàs escolar ens permet dimensionar l'alumnat que abandona el sistema educatiu reglat sense graduació (a diferència de la taxa de no graduació, no considera l'alumnat repetidor que roman en el mateix cicle). A Catalunya, el 15,2% de l'alumnat avaluat al segon cicle d'ESO es troba en aquesta situació, amb unes tendències similars a les descrites per a la taxa de no graduació.

Taula 4.

Taxa de no graduació i taxa de fracàs escolar a Catalunya (curs 2003-2004)

Indicador	%
Taxa de no graduació (total)	27,4
Taxa de no graduació (noies)	23,0
Taxa de no graduació (sector públic)	35,1
Taxa de no graduació (sector privat)	17,3
Taxa de fracàs escolar (total)	15,2
Taxa de fracàs escolar (noies)	12,3
Taxa de fracàs escolar (sector públic)	19,6
Taxa de fracàs escolar (sector privat)	9,5

Nota: La taxa de no graduació està calculada a partir de: taxa de no graduació = certificats + romanen al cicle * 100 / avaluats. La taxa de fracàs escolar, en canvi, està calculada a partir de: taxa de fracàs escolar = certificats * 100 / avaluats. (IGOP-UAB)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (curs 2003-2004).

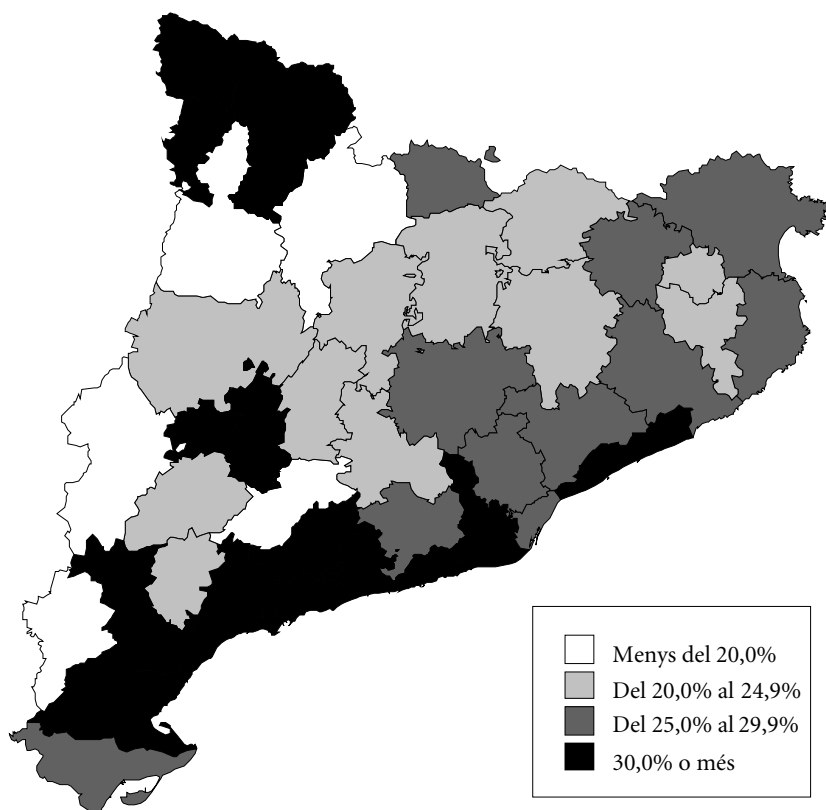
El mapa 1 ens mostra com les diferències territorials són força paleses. En termes generals, s'hi observa que les comarques de costa i d'alta muntanya tenen taxes de no graduació a l'ESO superiors al 30%. Les característiques del mercat de treball i les oportunitats d'inserció dels joves en segments laborals poc o gens qualificats (amb la importància del sector turístic, per exemple) explicarien, en part, aquestes diferències. Destaca l'important prevalença de la no graduació a comarques com ara el Baix Penedès, la Vall d'Aran, el Garraf, l'Alt Camp, el Pla d'Urgell, la Ribera d'Ebre o el Baix Llobregat.

Es fa difícil establir l'existència d'altres pautes territorials clares. Potser caldria indicar que algunes comarques amb capitals de província (la qual cosa implica una disponibilitat més gran d'oferta educativa, d'ocupacions qualificades, etc.), com el Barcelonès, el Segrià o el Gironès, presenten taxes de no graduació inferiors a la mitjana, encara que aquest no és el cas del Tarragonès.

Les diferències comarcals quant a les característiques socioeconòmiques de la població resident també poden contribuir a explicar les diferències en les taxes de no graduació.

Mapa 1.

Taxa de no graduació per comarques (curs 2003-2004)

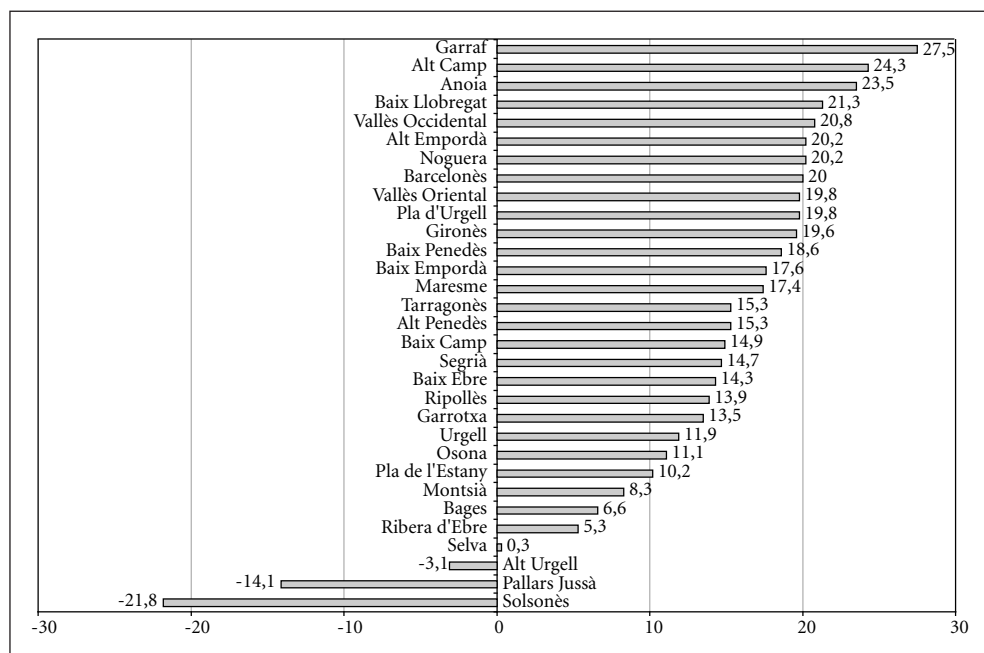
Comarques amb valors majors	
Baix Penedès	42,9
Vall d'Aran	38,8
Garraf	36,5
Alt Camp	34,6
Alta Ribagorça	33,3
Pla d'Urgell	33,3

Comarques amb valors menors	
Solsonès	20,4
Garrigues	20,0
Segrià	19,6
Conca de Barberà	18,2
Alt Urgell	10,2
Pallars Jussà	8,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (curs 2003-2004).

Gràfic 2.

Diferència entre les taxes de no graduació segons el sector de titularitat per comarques (curs 2003-2004)

Nota: La presència de determinades comarques en el gràfic ha estat condicionada per la disponibilitat d'informació per titularitat de centre. Les comarques que no apareixen són la Conca de Barberà, la Cerdanya, el Berguedà, l'Alta Ribagorça, les Garrigues, el Pallars Sobirà, el Priorat, la Segarra, la Terra Alta i la Vall d'Aran.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (curs 2003-2004).

Això s'observa especialment en la taula 5, que ens mostra com el districte de Ciutat Vella de Barcelona o els municipis del Prat del Llobregat, Viladecans, Vilanova i la Geltrú, Santa Coloma de Gramenet, Mollet del Vallès, Mataró o Badalona, tots ells amb una important prevalença de les classes treballadores entre la població, mostren percentatges de no graduació superiors al 32%.

Taula 5.

Taxa de no graduació i taxa de fracàs escolar per municipis grans (< 50.000 habitants) (curs 2003-2004)

Àmbit territorial	Taxa de no graduació	Taxa de no graduació (sector públic)	Taxa de no graduació (sector privat)	Taxa de fracàs escolar	Taxa de fracàs escolar (sector públic)	Taxa de fracàs escolar (sector privat)
Badalona	32	39,5	25,6	20,8	24,2	18
Barcelona	22	35	15,5	9,9	17	6,3
1. Ciutat Vella	38,2	51,5	25,6	23,9	34,3	13,9
2. Eixample	20,7	41,4	15,2	6,8	16,4	4,3
3. Sants-Montjuïc	29,8	38,4	19,2	17,6	23,5	10,3
4. Les Corts	10,9	16,4	9,6	4,4	4,7	4,3
5. Sarrià - Sant Gervasi	13,3	20,2	11,9	3,1	5,8	2,5
6. Gràcia	16,5	23,9	14,2	5,9	10,9	4,3
7. Horta-Guinardó	26,1	40,2	18	12,2	20,9	7,3
8. Nou Barris	27,7	33,4	21,9	16,2	21,3	11,1
9. Sant Andreu	22,4	32,6	17	9,1	12,2	7,5
10. Sant Martí	27,1	36,3	16,9	11,9	11,5	12,3
Castelldefels	36,7	45,5	19,6	11,4	11,8	10,5
Cerdanyola del Vallès	24,4	33	7,9	13,4	18,3	3,9
Cornellà de Llobregat	32,6	36,6	22,7	15,3	16,8	11,7
Girona	19,4	28,6	10,3	14,9	22,4	7,5
Granollers	21,4	31,6	12,2	13,6	18,2	9,5
Hospitalet de Llobregat, l'	31,6	43,4	20,4	17,3	21,8	13,1
Lleida	19,5	26,4	11	7,1	11,6	1,7
Manresa	31,3	37,7	23,9	14	10,6	18
Mataró	32,4	42,2	24,6	22	29,5	15,9
Mollet del Vallès	32,6	42,4	15,2	13,4	16,9	7,1
Prat de Llobregat, el	43,4	48,4	21,6	28,8	32,4	12,7
Reus	29,5	37,5	18,9	20,9	28,3	11,2
Rubí	28,2	34,2	17,8	19,1	24,1	10,6
Sabadell	29,1	40,8	16,2	17,4	25	9
Sant Boi de Llobregat	30,8	40,4	17,2	17,7	23,1	10
Sant Cugat del Vallès	14,4	23,7	6,3	6,8	12,8	1,6
Santa Coloma de Gramenet	33,4	40,1	21,2	17,2	18,3	15,3
Tarragona	27,9	32,7	22,9	9,8	10,3	9,3
Terrassa	26,3	38,1	16,7	18,3	27,5	10,8
Viladecans	43,4	54,2	19,4	15,2	16,2	12,8
Vilanova i la Geltrú	35,4	46,8	20,5	22,4	28,9	14

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (curs 2003-2004).

Les diferències entre sector públic i privat també tenen una distribució territorial que no és uniforme. El gràfic 2 sembla confirmar que les comarques de la Regió Metropolitana de Barcelona (incloent-hi el Barcelonès) presenten unes diferències entre sectors molt destacades. Això confirma el que han assenyalat altres estudis sobre la distribució territorial de la graduació per sectors, això és, el fet que en les comarques amb més presència de classe treballadora la polarització social és més accentuada entre els sectors i també són més àmplies les diferències en les taxes de graduació entre els sectors públic i privat (Bonal, Rambla i Ajenjo, 2004). Les diferències observables en les taxes de no graduació entre sectors al Vallès Oriental, al Vallès Occidental, al Baix Llobregat, al mateix Barcelonès, o fins i tot, a l'Anoia i al Garraf, semblen apuntar en aquesta direcció.

Finalment, la taula 6 ens mostra un indicador relatiu a les oportunitats educatives per a l'alumnat que no supera l'ESO, la participació de l'alumnat en els Programes de Garantia Social (PGS). Les veus crítiques amb el disseny i l'orientació d'aquests programes no han estat poques. Des de diverses instàncies (sindicats, plataformes unitàries de defensa de l'ensenyament públic, associacions de pares i mares d'alumnes, etc.) s'ha denunciat de forma persistent les mancances en aquest terreny. D'una banda, com posa en relleu la taula 6, l'oferta de places és sensiblement inferior a la taxa de no graduats d'ESO (un 26,3%). Catalunya és precisament la comunitat autònoma amb menys cobertura en aquesta oferta educativa. D'altra banda, un estudi realitzat per Casal i Albaigés (2002) corresponent als PGS oferts a la província de Barcelona el curs 2000-2001 constata que, més enllà de l'escassetat de places, l'oferta real de cursos es va acabar reduint a un 63% dels cursos oferts inicialment, un aspecte que evidencia un disseny ineficaç dels programes, que fa que els joves no graduats d'ESO desestimïn els possibles beneficis dels PGS. Entre els problemes que Casal i Albaigés (2002) assenyalen sobre el disseny dels PGS cal destacar-ne els continguts curriculars (de tipus pseudoescolar), el seu enfocament assistencialista, el seu caràcter estigmatitzador i, especialment, els dèficits de connexió amb el sistema productiu.

La situació de Catalunya contrasta un cop més amb la d'altres comunitats autònomes amb nivells de renda elevats, i especialment amb la situació del País Basc. També sembla que les possibilitats d'ocupació juvenil poc qualificada actuen com a factors

Taula 6.

Indicadors d'impacte dels programes de garantia social, per comunitats autònomes (curs 2002-2003)

Comunitat autònoma	Alumnat PGS / alumnat no graduat ESO	Alumnat PGS / alumnat no univers. (per 1.000 alumnes)
Catalunya	26,3	5,3
Espanya	36,6	7,0
Andalusia	34,8	5,8
Aragó	92,3	9,9
Astúries	54,4	7,5
Balears	29,6	4,7
Canàries	28,6	5,2
Cantàbria	42,6	6,0
Castella i Lleó	68,5	11,8
Castella - La Manxa	39,7	6,3
Comunitat Valenciana	27,8	4,0
Extremadura	43,9	8,4
Galícia	49,0	7,4
Madrid	42,2	6,4
Múrcia	64,8	9,3
Navarra	98,3	9,6
País Basc	111,0	13,0
La Rioja	50,3	7,7

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministeri d'Educació (curs 2002-2003).

desincentivadors de la continuïtat formativa dels joves, una tendència que el disseny deficient dels programes no aconsegueix revertir. L'anàlisi de la situació de la formació ocupacional ens permetrà després observar com aquest és un problema crònic en el sistema educatiu català.

Referències bibliogràfiques

BONAL, X., RAMBLA, X., i AJENJO, M. (2004). *Les desigualtats territorials en l'ensenyament a Catalunya*. Barcelona: Editorial Mediterrània.

CASAL, J. i ALBAIGÉS, B. (2002). “La transició al treball en la minoria d'edat”, a GÓMEZ-GRANELL, C.; GARCIA-MILA, M.; RIPOL-MILLET, A.; Panchón, C. (coords.) (2002). *La Infància i les famílies als inicis del segle XXI. Informe 2002..* Barcelona: CIIMU. p. 160-277.